

KÉZFOGÁSOK

BRANIMIR SCEPANOVIC

GOLUŽA ÚR HALÁLA

Goluža úrról néhány füledt és bizonytalanságban eltelt nap után se tudott meg semmit a kisváros. Csupán az ágrólszakadtabbak rebesgettek róla, hogy tele van pénzzel, s bizonyára szerencsejátékos. E hírre a vénebbek föllelegeztek, hiszen ha így van: pillanatok alatt megkoppasztják. Csak abban voltak biztosak, hogy nem besúgó, mert akkor nem motyogna magában, és nem kerülné az embereket. Valaki közbevetette, biztosan pihenni jött az ember, ám ezt a lehetőséget nyomban elejtették, mivel képtelenségnek tartották, hogy annyi sok üdülőhely közül az ő jelentéktelen kisvárosukra essen egy ilyen úr választása.

Vagy talán vétettünk valamit, találgatták, ezt sosem lehet tudni.

Amikor valaki kibökte: boldogtalanságot látott az arcán. A legkíváncsiabbak tüstént elrohantak a házhoz, ahol a korlátnak támaszkodva délutánoként szokott álldogálni, mivel az észak felé kígyózó ibolyaszín folyót mindig úgy nézegette, mint aki különös dolgokat forgat a fejében. De nem találták a hídon, s így azt hitték, elutazott, anélkül, hogy kiderítették volna, miért is maradt olyan váratlanul náluk. Megérdemeltük, hogy faképnél hagyjon bennünket, hisz mindenben habozunk, mondta az, aki folyton habozott.

Am egyszer csak előbukkant Goluža úr, és belépett a kávéházba. Pillantásra se méltatva senkit, elvonult az asztalok között, leült a sarokba, s arcát inkább a fal, mintsem az emberek felé fordította. Ez már több a soknál, ránk se hederít, zsörtölődtek a bátrabbak. Végső ideje volt, hogy tisztázzák a dolgokat, s egyúttal a képtelen találgatásoknak is véget vessenek.

— Már megbocsásson, uram, de szeretném tudni, mit bámul örök-ké azon a folyón — szólította meg az egyik hüvelykmatyi a félhomályból.

— Nem tudok úszni — mondta ő. — Ez legalább egyszerű, nem?

— Mit keres a mi kis városunkban? Talán valami halaszthatatlan dolga akadt?

Goluža úrnak ismét elborult az arca. Az asztalon nyugvó csúnya kezét bámulta. Kint megeredt az eső.

— Vagy menekül valaki elől?

A kezével úgy tett, mint aki fel akar kelni, de csupán egy cigarettára gyújtott rá.

— Nálunk marad? — kérdezte valaki.

Ezt a kérdést Goluža úr is feltette már magában, mivel fogalma sem volt, miért fecsérelt el több napot is évi szabadságából ebben a por-

fészekben. Valóban egészen váratlanul történt minden. Az egyik vonatból a másikba való átszállás közben, számára érthetetlen okból, több mint két óra hosszát kellett rostokolnia a salakos, átforrósodott és kietlen vasútállomáson. Ekkor villant az eszébe, legjobb volna, ha azzal ütné el az időt, hogy szétnéz az ismeretlen városkában. És míg céltalanul ódöngött a szűk, vén fákkal övezett utcákon, egyszer csak minden különösebb ok nélkül elment a kedve attól, hogy a tengerre utazzon, amelyet egyébként se látott még soha; s bár végig se gondolta, mihez is kezdjen, kis csomagját felvitte a szállodaszobájába, amelynek két nagy ablaka a folyóra nézett. Végül is mindegy, gondolta magában, ha hazatérek majd a tengerről mesélek, és mindenki elhiszi. Másnap már úgy rémlett neki, sehol másutt nem érezhetné magát jobban: újágokat böngészett és szunyókált, ezenkívül pedig gyakran elvétált a hídra, s közben az egyhangú és szürke hivatalnoki életéről, s azokról a csip-csup dolgokról is, amelyek oly sokszor bosszantották a nagyvárosban, teljesen megfeledkezett. Hogy itt maradok-e, gondolta, és elmosolyodott. Kedve támadt megtréfálni őket.

— Kisvárosukra esett a választásom.

— Miért éppen rá? — faggatták.

— Azért, hogy itt vessek véget az életemnek — húzza el a száját, bár maga se tudta, miért mondta épp ezt, hiszen válaszolhatott volna bármit.

Az emberek közelebb tolták hozzá a széküket. Az arcuk nyugtalanná vált, s neki ez tetszett. Legalább majd elszórakozom egy kicsit, gondolta.

— Ugyan már, mi lelte, jóember. Mért dobná el az életét?

— Nagy dolog a halál — mondta ő.

— Csak nincs valami baja?

Ha nő az oka, sose keseregjen. A nők azok hitványak.

— Mindig a nők és a szerencsejáték miatt emeltek magukra kezét a férfiak — vetette közbe valaki a vénebbek közül.

— Az élet is szerencsejáték — szólt patetikusan Goluža úr.

Mindannyian elnémultak, mert nem tudtak mit válaszolni. De a bölcsebbek közül mégiscsak kibökte valaki:

— Legjobb, ha nem untatjuk. Tudja az ember, hogy mit akar.

— Mindig is tudtam — mondta ő.

Ettől a pillanattól kezdve Goluža úr élete egészen más fordulatot vett. Beletörődve az elhatározásába a kisváros lakói ebédre hívták, és pénzt ajánlottak neki, s ezt ő el is fogadta, nehogy megsértse őket, a hatósági szervek pedig felszólították a népet, hogy könnyítsék meg utolsó óráit vendégszerető környezetükben. A nők ezt annyira komolyan vették, hogy délelőttönként, amíg a férjek hivatalban üldögéltek, suttymóban felkeresték és igyekeztek a kedvében járni. S éppen ezzel egyidejűleg, amikor a nők úgy áradoztak róla, mint a legcsodálatosabb férfiról, valaki azt is elhíresztelte, hogy Goluža úr voltaképpen a legutóbbi háború hőse. Ő erre csak legyintett: Hát számít az? Egyszer mindenki hőssé válik. De aztán mégiscsak azt kívánta, tartana bár minél tovább ez a helyzet. Volt olyan pillanat, amikor mindezt el se tudta hinni. Persze gyorsan megszokott mindent, és azonnal rájött arra is, hogy a kisváros fontos és közmegbecsülésnek örvendő személyisége lett. A hazatérés gondolata föl se merült benne, sőt már a hajdani szürke és üres életéről is megfeledkezett, mivel többé el sem tudta magát képzelni a túlzásfolt hivatalában, vagy a félig-meddig üresen kongó padlásszobájában, ahol oly sok éven át és oly hiábavalóan reménykedett sorsa jobbrafordulásában. Itt maradok, gondolta. Itt minden szépet megkaptam az élettől.

Az arcát valamilyen sose látott fény ragyogta be. A kisváros lakói már azt hitték, hogy szentté vált, s hogy az ég szólítja majd magához. Félhangosan már arról is pusmogtak, hogy közelgő halálának szépsége rajzolódott ki az arcára. Boldog ember, mondta valaki. Sokan megirigyelték: egyesek halála miatt, de legtöbben a nők miatt, akik valósággal megostromolták.

Ő az egész idő alatt nyugodtan és méltóságteljesen viselte magát, mintha mindaz, ami vele történik, magától értetődő volna és jogosan megilletné. Előzékeny volt mindenkivel szemben, mivel egyszeriben mindenki fel akarta előtte tární az életét, hogy viszonzásképp tanácsot adjon nekik, vagy megvígasztalja őket. Egy ártatlan képű atyafi töredelmesen megvallotta Goluža úrnak, hogy számtalanszor ölt már életében — hol embert, hol állatot.

— De vajon bűn ez? — kérdezte.

— Nem — válaszolta Goluža úr —, mert a halált senki sem kerülheti el. Ön viszont segített rajtuk, különösképp az embereken. És mindent, ugye, szeretetből csinálta, azért, hogy könnyítsen a sorsukon.

— Ahogy vesszük — mondta az ártatlan képű.

— Vegyük, hogy úgy van, ahogy mondtam — szögezte le Goluža úr, és cigarettára gyújtott. Az éppen csak elköltött kiadós ebéd után nagy élvezettel fújta a füstöt. Aztán aludni próbált, mivel ilyen tájt rendszerint pihenni szokott, de annak ellenére, hogy a jó alvást a jó egészség előfeltételének tekintette, sokáig csak forgolódott.

— O —

Akkor valamilyen városi előkelőségek nyitottak be a szobájába. Goluža úr más-más foglalkozású és más-más korú embereket látott maga előtt. Most mit akarnak? — gondolta. Bizonyára aggódnak miattam. De csak könyörögjenek, könyörögjenek; majd ha eleget kérleltek, megmásítom az elhatározásomat. Ezen mosolygott magában, és egyszeriben úgy rémlett neki, hogy a hűvös, februári ködbe burkolózó kisváros meg az emberei is roppant tetszenek neki, bár se róluk, sem az érte való aggodalmukról nem tudott semmit.

— Jó napot! — köszöntötték.

— Dehogyan jó nap — mondta Goluža úr. — De maguknak, úgy látszik, minden nap, jó nap.

— Ön se panaszkodhat!

— Rólam mindent tudnak, én egészen más vagyok.

— Elnézést, Goluža úr, mi azonban éppen azért jöttünk.

— Nem érdekel semmi! — válaszolta.

— De nagyon fontos — próbálta meggyőzni valaki.

— Hát vannak még fontos dolgok? — kérdezte Goluža úr. — Maguk jól tudják, hogy annak idején miképp döntöttem.

— Ne vegye tőlünk rossznéven — vágta rá a legidősebb —, de mindannyian úgy érezzük, bolondját járatja velünk.

— Miért?

— Mert, ugye, azt ígérte, hogy véget vet az életének.

— Na és?

— Ide figyeljen, drága uram — mondta az, aki kezdettől fogva gyanakodott —, maga az orrunknál fogva vezet bennünket. Attól a naptól már jó néhány hónap eltelt, egyet-mást már ki is derítettünk, mert volt rá időnk, de úgy látszik, magának nem sietős a dolga. Így például megtudtuk, hogy közelébe se járt a háborúnak. Hanem csak mindent kitalált.

— Mit érdeklí az magukat — mondta Goluža úr kissé félénken.

— Még mennyire hogy érdekel bennünket — válaszolták kórusban. — Attól a naptól kezdve folyton csak a maga ügyével foglalkozunk. Mást se csinálunk. Elhanyagoltuk a munkánkat. Maga meg csak tespedt, hájasodott és erkölcsstelenkedett. Esze ágába se volt, hogy az előttünk tett kijelentését betartsa.

Goluža úr szörnyen meghökkent. Micsoda eljárás ez, gondolta. Tudják ezek az emberek, hogy kivel beszélnek?

— Talán jogomban áll magamnak döntenem az életemről?

— Bocsánat, uram — mondták ők —, az életéről már csak mi dönthetünk, mivel megalázott bennünket. Tudja, az asszonyaink másról se beszélnek, mint magáról. Nap mint nap szemünkre vetik, hogy városkánkban maga az egyetlen férfi.

— A nők mindig megérik, ki az igazi férfi — válaszolta Goluža úr büszkén.

— Magának nincs egy fikarcnyi becsülete — szolt a megcsalt férjek egyike. — Maga gyáva. Megmondjuk a feleségünknek, hogy milyen, és azután az egész városka megveti.

— Lehetetlen — vágta rá Goluža úr. — A városka istenit.

— Annál kíméletlenebbül tapossa majd el — sziszegte valaki.

— Várjanak! — kiáltotta ijedten Goluža úr. — Én nem feledkeztem meg a szavamról. Éppen csak várahoztam egy kicsit. Az ilyesmihez ki kell várni a kellő pillanatot.

— Már túl sokat várunk! — zúgták egyszerre. — Maga lóvá tesz bennünket. Ezt nem hagyhatjuk ennyiben.

— Rendben van — felelte ő. — Ha már annyira türelmetlenek, nekem igazán nem számít. Holnap megörvendeztetem magukat. Nem tudok úszni, de mégis leugrok a hídról.

— Csak semmi tréfa! Nehogy aztán meggondolja magát.

A csoport kifordult a szobájából. Most jól átejtettek benneteket, gondolta magában. Fogalmatok sincs, milyen ravasz dolgot sütöttem ki.

— O —

Alighogy megvirradt, máris szólongatni kezdtek.

— De korán felkeltek! — kiáltotta le nekik az ablakból. — Pedig én még szundikáltam volna egy kicsit.

— Akkor csak szundikáljon! — harsogták letről. — Mi ráérünk.

Goluža úr kisvártatva mégis kilépett a szállodából, oly derűsen, mint aki lakodalomba indul. Semmi kétség, ragyogóan szórakozott. Heccelesükre még fütyörészett is. A hídon és a folyóparton gyülekező kisvárosiak már arról suttogtak, hogy Goluža úr milyen vidáman vesz búcsút fölöslegessé vált életétől. Lassan lépkedve, emelt fővel és senkire se tekintve vágott át az előtte szétnyíló tömegen. Szikár volt, az arca meg egy kissé halvány. Némely asszony most még szebbnek találta, mint bármikor. Észrevette, hogy nagyon sokan széket és pokrócot is hoztak magukkal. A gyerekek meg kenyeret majszolnak. Még nem is reggeliztem, gondolta. Sebaj, van még idő. A közelében levők zavartan utánafordultak: azt mondta, van még idő, hajtogatták. És ahogy a hullámzó tömegre tekintett, boldognak érezte magát. Nicsak, mennyien vannak, motyogta magában. És mindannyian énniattam jöttek. Engem figyelnek. Egész életemben erre vágytam.

— Köszönöm, hogy ilyen szépen egybesereglettek — mondta hangoosan, és intett a kezével, hogy a legtávolabbiak is láthassák. A ráleselkedő veszélyre nem is gondolt, mivel biztos volt benne, mindent jól kitervezett, és hamarosan még nagyobb tisztelettel veszik majd körül, mint eddig.

Néhány gyerek megpróbált előrefurakodni, mert még mindig nem tudták, mi történik. A közelükben levők csattanós pofonokkal tartották vissza őket a kínos látványtól. A gyerekek elbőgték magukat.

— Ne sírjanak, emberek — kiáltotta Goluža úr. — Rögtön megmagyarázom, miért szántam rá magam erre a lépésre.

Valaki ráförmedt a tömegből, hogy ne teketóriázzon, mert már régóta fagyoskodnak a dermesztő hidegben. De azok, akik nem fáztak, lehurrogták a magányos hangot.

— Hogy egészen megértsenek — folytatta sugárzó arccal —, ahhoz az kell, hogy egy kicsit önmagukat és nyomorult életüket is számba vegyék.

— Hagyj csak te bennünket békén — szólalt meg újra az előbbi hang.

— Maguk persze, nem értik ezt, mivel voltaképpen semmiségről van szó. Tegyük fel például, hogy rajtam most senkinek sem esik meg a szíve, hogy engem most senki sem akar visszatartani...

Néhány pillanatig a tömeg figyelte, mert azt hitte, szavai mindent megváltoztatnak. Abban reménykedett, hogy a délelőttönként hozzá betérő asszonyok közül majd fölkiált vagy elájul valaki. Már ez is elég lett volna neki, hogy lemondjon szándékáról, és a tekintélyen se essen csorba.

De senki se mozdult.

Szótlanul bámulták mindannyian, s mivel se részvétet, se mást nem látott a szemükben, reményét is elvesztette. Mi ez? — gondolta. Megőrültek? Most döbönt csak rá, hogy a körülötte tömörülő embergyűrűből még akkor se tudna kiszabadulni, ha könyörögni kezdene. Páni félelem fogta el. Akkor — az utolsó erejét is összegyűjtve, s a kétségbeesés határán — arra gondolt, semmi más nem maradt neki hátra, mint hogy a lelkükre beszéljen. Fölmászott a híd kópárkányára, és minden ékesszólást latba vetve igyekezett őket megrendíteni.

— Maguk az én egyetlen barátaim, akiket e hitvány életben megismertem. Ha arra gondolok, hogy most örökre el kell válnunk...

De ők csak hallgattak, akárha kőből volnának, a szavai pedig leperengének róluk. A folyó észak felé kanyargott, lassan és ravaszatosan folydogált, mintha bármely pillanatban kész volna megállni, és megvárni. Csalódtam bennetek, gondolta. S többé már nem érdekelte a becsület. Az életéért kellett kaszaskodnia.

— Természetesen fölmerül a kérdés, hogy el kell-e egyáltalán válnunk. Lehet, hogy mint mindig, most is igazuk van. Én azonban, őszinte barátjukként, örömet megkímélném magukat...

Goluža úr ekkor megingott, kétségbeesetten egyensúlyozni próbált, sikerült is fölegyenesednie, de ugyanabban a pillanatban, amikor az utoljára tartogatott szót is ki akarta mondani, a bal lába megcsúszott, és lezuhant. Míg fejfelé lefelé zuhant, eszébe villant: azok az átkozott gumitalpak, de aztán máris összecsapódott felette a víz.

Senki se mozdult. Csak a gyerekek hagyták abba a kenyérmajszólást, és egy vénasszony vetett keresztet. Az asszonyok gyűlölködően néztek a férjükre. Azok meg leszegték a fejüket, hisz tisztában voltak vele, hogy Goluža úr még csak most válik majd igazán példaképpé a kisvárosban. És átkozták azért is, mert nyomorúságos életükre terelte a figyelmüket.

Akkor valaki felkiáltott:

— És mi van, ha tud úszni?

Sokan a hídkorláthoz tódultak, a többiek pedig, akik a part mentén álltak, a folyó mellett kezdtek el rohanni. De Goluža úr szikár teste éppen csak előbukkant a vízből, s aztán örökre elmerült.

Akik kételkedtek benne — elszégyelték magukat.

Az pedig, aki az előbb kiáltott, még hozzáfűzte:

— Goluža úr, várakozásunkhoz méltón, betartotta a szavát. Lát-hattátok, észak felé vette az irányt!

— Az ég felé — mondta egy öregember. — És dicsőség neki.

SZUCS Imre fordítása